

ВІДГУК
офіційного опонента
доктора педагогічних наук, професора
Хижняк Інни Анатоліївни
на дисертацію Ляшенко Катерини Іванівни «Формування інноваційної
компетентності в процесі підготовки майбутнього вчителя початкових
класів у педагогічному коледжі»,
представлену на здобуття ступеня доктора філософії
за спеціальністю 011 – Освітні, педагогічні науки
галузі знань 01 Освіта/Педагогіка

Тема дисертації К. Ляшенко «Формування інноваційної компетентності в процесі підготовки майбутнього вчителя початкових класів у педагогічному коледжі» є актуальною на соціально-культурному, законодавчому, теоретичному, професійно-практичному рівнях. Концептуальні засади дослідження ґрунтуються на ідеях та положеннях нормативних документів, зокрема законів України «Про освіту», «Про вищу освіту», Національної рамки кваліфікацій, Стратегії розвитку вищої освіти в Україні на 2021–2031 роки, Галузевої концепції розвитку неперервної педагогічної освіти, Концепції нової української школи, Державного стандарту початкової освіти та ін. У цих та інших нормативних актах чітко акцентовано, що серед компетентностей, вагомих для успішної самореалізації та самовираження особистості педагога в інформаційному суспільстві початку ХХІ століття, особливої ваги набуває його інноваційна компетентність, що забезпечує реалізацію сучасних тенденцій розвитку освітньої системи України та її інтеграції в європейській освітній простір.

К. Ляшенко достатньо обґрунтовує актуальність дослідження обраної теми, зазначаючи зокрема, що наразі на перший план виходить підготовка не просто вчителя початкових класів, а вчителя-інноватора (ментора, амбасадора, тьютора, фасилітатора та ін.), який володіє проєктивним мисленням, перспективними педагогічними технологіями, є суб'єктом особистісного і професійного зростання. Аналіз значної кількості наукових досліджень у обраному проблемному полі привів авторку до висновку, що інновації в освіті як засіб формування інноваційної компетентності майбутнього вчителя початкових класів ще не були предметом окремого дослідження, хоча практика показує, що педагоги часто не усвідомлюють потреби застосування інноваційних технологій у процесі навчання, у них не сформовано відповідні знання й уміння, їхня підготовка в цій галузі у педагогічних закладах залишається багато в чому фрагментарною, не охоплює всіх видів освітньої діяльності.

При цьому К. Ляшенко слушно виокремлює невирішені протиріччя у практиці функціонування початкової школи в Україні: між потребою суспільства у кваліфікованих учителях початкових класів з високим рівнем інноваційної компетентності та нерозробленістю педагогічних умов її розвитку в педагогічних працівників закладів загальної середньої освіти; між значним підвищенням інтересу та мотивацією з боку вчителів початкових класів до

інноваційних педагогічних технологій, прагненням використовувати інновації у своїй професійній діяльності і несформованістю в більшості з них інноваційної компетентності та ін.

Теоретичне та практичне значення дослідження значно посилюється тим, що дисертацію виконано в межах спільного наукового пошуку вчених кафедри педагогіки ДЗ «Луганський національний університет імені Тараса Шевченка» (м. Полтава) з комплексної наукової теми «Якість сучасної освіти: теорія, моніторинг, технології» (державний реєстраційний номер 0117U002854). Тему затверджено вченою радою ДЗ «Луганський національний університет імені Тараса Шевченка» (протокол № 3 від 25.10.2019 р.).

Структура дослідження відповідає вимогам МОН України: дисертаційна робота складається зі вступу, двох розділів, висновків до них, загальних висновків, списку використаних джерел (255 найменувань, з них 19 іноземними мовами); робота містить 17 додатків на 38 сторінках, 19 таблиць, 10 рисунків. Загальний обсяг дисертації – 228 сторінок.

Дослідження характеризується науковою новизною (запропоновано власне трактування поняття інноваційної компетентності майбутнього вчителя початкових класів; на основі наукових підходів проведено діагностику рівнів сформованості інноваційної компетентності майбутнього вчителя початкових класів; обґрунтовано компоненти, критерії та показники сформованості інноваційної компетентності майбутнього вчителя початкових класів; розроблено та розкрито педагогічні умови формування інноваційної компетентності майбутнього вчителя початкових класів; розроблено модель формування інноваційної компетентності майбутнього вчителя початкових класів; створено спецкурс щодо формування інноваційної компетентності майбутнього вчителя початкових класів у процесі підготовки в педагогічному коледжі) та має достатньо вагоме практичне значення: розроблені педагогічні умови формування інноваційної компетентності майбутнього вчителя початкових класів у педагогічному коледжі можуть бути використані викладачами фахових дисциплін; упроваджено в освітній процес педагогічних закладів спецкурс «Інноваційна компетентність учителя початкових класів», у якому розкрито методика застосування сучасних інноваційних технологій у професійній діяльності вчителя початкових класів; запропоновано інструментарій інноваційних технологій навчання майбутнього вчителя початкових класів; обґрунтовано ефективність роботи лабораторії початкової освіти як майданчика для реалізації педагогічних умов формування інноваційної компетентності майбутнього вчителя початкових класів та ін.

Матеріали дослідження можуть бути використані в процесі професійної підготовки майбутніх фахівців спеціальності 013 Початкова освіта, у науково-педагогічній підготовці здобувачів фахової передвищої та вищої освіти, а також у системі підвищення кваліфікації фахівців та самоосвітній діяльності студентів закладів фахової передвищої та вищої освіти України, при підготовці до написання курсових та кваліфікаційних наукових робіт різного рівня з проблеми формування інноваційної компетентності в процесі підготовки майбутніх учителів початкових класів.

До найбільш вагомих теоретико-практичних результатів дослідження

К. Ляшенко відносимо такі:

1. На підставі аналізу науково-педагогічних джерел авторка досить повно дослідила проблему підготовки майбутнього вчителя початкових класів у контексті інновацій в освіті, проаналізувала та визначила сучасний стан розробленості проблеми формування інноваційної компетентності майбутнього вчителя початкових класів як такої, що потребує нагального вирішення; обґрунтувала тезу про те, що впровадження Концепції розвитку педагогічної освіти, нового Державного стандарту початкової освіти, Концепції Нової української школи зумовлюють необхідність удосконалення формування інноваційної компетентності у межах професійної підготовки майбутнього вчителя початкових класів.

2. У дисертації оновлено трактування сутності поняття «інноваційна компетентність майбутнього вчителя початкових класів», яке К. Ляшенко тлумачить як інтегровану якість особистості, що характеризується креативністю, здатністю конструювати та впроваджувати інноваційні технології навчання молодших школярів, орієнтуючись на їхні індивідуальні особливості, інтереси та потреби. Крім того, дослідниця науково обґрунтовано виокремила структурні компоненти інноваційної компетентності майбутнього вчителя початкових класів: мотиваційно-креативний, професійно-змістовий, інноваційно-діяльнісний, особистісно-пізнавальний. Кожен із зазначених компонентів конкретизовано змістовим наповненням (показниками), що відповідає особливостям фахової діяльності майбутнього вчителя початкових класів в умовах модернізації освіти.

3. Робота містить теоретично обґрунтовану та реалізовану на практиці модель формування інноваційної компетентності майбутнього вчителя початкових класів, яку побудовано з урахуванням специфіки подальшої професійної діяльності, що забезпечує підвищення якості формування інноваційної компетентності в процесі професійної підготовки майбутнього вчителя початкових класів. Модель складається з цільового, теоретико-методологічного, організаційно-технологічного та діагностично-результативного блоків і передбачає дотримання таких етапів: орієнтаційного, процесуального, діагностичного.

4. У дисертації визначено та теоретично обґрунтовано педагогічні умови, що сприяють результативності процесу формування інноваційної компетентності майбутнього вчителя початкових класів, а саме: підвищення рівня мотивації до оволодіння інноваційною компетентністю майбутнім учителем початкових класів у педагогічному коледжі; спрямованість змісту підготовки на набуття майбутнім учителем початкових класів інноваційної компетентності.

Реалізація першої педагогічної умови відбувалась шляхом впровадження в освітній процес системи позааудиторних заходів інноваційно-методичного спрямування, серед яких: методичні семінари, дискусії, світові кафе, педагогічні читання, наукові пікніки, майстер-класи, освітні воркшопи, педагогічні конкурси, фахові творчі зустрічі з провідними науковцями та вчителями, віртуальні подорожі тощо. Упровадження другої педагогічної умови в освітній процес закладів вищої та фахової передвищої освіти відбувалося завдяки

включенню до змісту підготовки майбутніх учителів початкових класів освітнього компонента за вибором студентів «Інноваційна компетентність учителя початкових класів», а також різних видів педагогічних практик (пробні уроки, практика зі спеціалізації, переддипломна практика), і під час написання курсових робіт з циклу професійної підготовки. Під час упровадження третьої педагогічної умови майбутніх учителів початкових класів було залучено до організації освітнього простору лабораторії початкової освіти ВСП «Лисичанський педагогічний коледж ДЗ «Луганський національний університет імені Тараса Шевченка»».

Дидактичну цінність визначених педагогічних умов посилило застосування в експериментальному освітньому процесі широкого спектру інноваційних технологій, зокрема: мобільне навчання, сторітелінг, STEM-проекти, LEGO-конструювання, гейміфікація, SMART-технології та проєктивні методики тощо; здобувачами освіти створено сучасні інноваційні засоби візуалізації освітнього процесу (відеододатки Powtoon, інтелект-карти, лепбуки, хмари слів, геоборди, Scrum-дошки, дидактичні посібники тощо); проведено педагогічні конкурси професійної спрямованості («Золоте правило дидактики», «Молодий учитель року», «Кращий студент-практикант», «Інноваційний урок – крок до професійної майстерності», «Педагогіка в обличчях»); формуванню інноваційної компетентності майбутнього вчителя початкових класів засобами інноваційних технологій сприяло залучення здобувачів освіти до проходження онлайн-курсів на освітніх платформах Prometheus, EdEra, «Дія. Цифрова освіта».

5. Запропонована модель формування інноваційної компетентності (рис. 2.1, с. 120) відображає зовнішні і внутрішні чинники, що впливають на реалізацію соціального замовлення і завдань підготовки майбутніх учителів початкової школи у ЗВО, враховує положення таких методологічних підходів: системний (забезпечує дослідження системоутворювальних зв'язків процесу формування інноваційної компетентності майбутнього вчителя початкових класів); особистісно-діяльнісний (передбачає практичну спрямованість процесу підготовки майбутнього вчителя початкових класів на формування інноваційної компетентності у професійно-педагогічній діяльності); компетентнісний (передбачає здатність до самореалізації та самовираження, постійного самовдосконалення з метою досягнення успіху, педагогічної рефлексії та впровадження інновацій в освіту); інноваційно-технологічний (забезпечує готовність майбутнього вчителя початкових класів якісно здійснювати сучасну інноваційну професійну діяльність) підходи.

У ході реалізації моделі визначено й реалізовано основні принципи процесу формування інноваційної діяльності вчителя: інтеграції освіти, диференціації й індивідуалізації освіти, демократизації освіти, системності та послідовності, діяльнісної орієнтації, компетентнісної орієнтації, суб'єктної орієнтації, рефлексивної орієнтації.

6. Обґрунтовані в роботі педагогічні умови є ефективними, як показує аналіз дослідно-експериментальної роботи (пп. 2.3, сс. 142–153), відображають педагогічні цілі, завдання, пріоритети, специфіку формування інноваційної компетентності майбутнього вчителя початкових класів. На кожному етапі дослідно-експериментальної роботи авторка аналізувала зміст, методи, форми

навчальної роботи, результати зрізів, робила відповідні корекції. Кожний етап забезпечувався навчально-методичними матеріалами, діагностичними методиками, зокрема й авторськими.

Аналіз дисертації засвідчує, що поставлені завдання вирішено, мету наукового пошуку досягнуто. Зміст дослідження свідчить про глибоке володіння здобувачкою проблемами вищої педагогічної освіти. Достовірність результатів забезпечено опорою на наукову теорію та методологію: філософські положення про єдність теорії і практики, взаємозумовленість та взаємозв'язок об'єктивних та суб'єктивних чинників у формуванні особистості; фундаментальні положення філософії освіти, задачного, компетентнісного, суб'єктного, рефлексивного наукових підходів; положення теорії педагогічних систем; наукові праці з проблем професійної підготовки майбутніх вчителів початкової школи, професійної компетентності вчителя початкової школи; загальнотеоретичні та практичні аспекти розв'язання педагогічних задач та ін. Дисертаційна робота містить нові наукові положення, що сприяють підвищенню якості підготовки майбутніх учителів початкової школи в контексті входження України до світової спільноти, посилення вимог до рівня розвитку інноваційної компетентності майбутнього учителя.

Основні теоретичні та практичні положення дисертаційної роботи оприлюднювались на науково-практичних конференціях різного рівня, їх висвітлено у 4 одноосібних публікаціях, зокрема: 3 статті – у наукових фахових виданнях України, 1 – у зарубіжному періодичному виданні; у співавторстві опубліковано 3 статті наукових виданнях України; статті в інших виданнях: 5 статей – у наукових виданнях України, 1 – у зарубіжному періодичному виданні.

Разом із загальною позитивною оцінкою дисертаційної роботи висловлюємо такі зауваження й побажання:

1. У дисертації трапляються посилання на нормативні документи, що наразі втратили чинність, напр., закон України «Про загальну середню освіту» (сс. 22, 26, 123 та ін.).

2. На нашу думку, у роботі подекуди наявні порушення логіки викладу результатів наукового пошуку: у пункті 1.3. автори теоретично обґрунтовують критерії вимірювання та описують методика, хід і результати практичного констатувального дослідження, тоді як за назвою розділу 1 у ньому мають міститися лише теоретико-методологічні засади формування інноваційної компетентності майбутнього вчителя початкових класів у педагогічному коледжі. Висвітлення результатів експериментальної роботи передбачає назва розділу 2. При цьому в завданнях та загальних висновках дослідження логіка наукового пошуку відображена правильно.

3. У дисертації використано 10 рисунків і майже всі вони ілюструють результати експериментальної роботи. На наш погляд, дисертація значно виграла би, якби автори унаочнили й основні теоретичні здобутки, особливо ті, що становлять наукову новизну роботи, як-от: структуру інноваційної компетентності, взаємозв'язок компонентів і критеріїв її вимірювання, етапи формування дослідження та ін.

4. Вважаємо некоректно сформульованим результат практичного впровадження експериментальної моделі (с. 120): «високий рівень

сформованості інноваційної компетентності вчителя початкових класів», – адже результати контрольного дослідження не засвідчили високий рівень інноваційної компетентності у 100 % респондентів експериментальних груп, а лише зростання його показника та загальне підвищення рівня розвитку інноваційної компетентності в майбутніх учителів початкових класів.

5. У роботі наявні технічні недоліки в оформленні прізвищ з ініціалами в тексті, таблиць, рисунків та ін.

Загальний висновок. Дисертаційна робота Ляшенко К. І. «Формування інноваційної компетентності в процесі підготовки майбутнього вчителя початкових класів у педагогічному коледжі», представлена на здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю 011 – Освітні, педагогічні науки галузі знань 01 Освіта/Педагогіка, за своїми актуальністю, науково-теоретичним рівнем, новизною постановки та вирішенням проблем, практичним значенням відповідає вимогам до оформлення дисертацій, затвердженим наказом Міністерства освіти і науки України від 12.01.2017 №40 (зі змінами, внесеними згідно з наказом Міністерства освіти і науки України № 759 від 31.05.2019 р.) та п. 10 «Порядку проведення експерименту з присудження ступеня доктора філософії», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 06 березня 2019 № 167, Постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 року № 44 та «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії» (зі змінами, внесеними відповідно до Постанови Кабінету Міністрів України від 21 березня 2022 року № 341).

Офіційний опонент:

декан факультету початкової,
технологічної та професійної освіти
ДВНЗ «Донбаський державний
педагогічний університет»
доктор педагогічних наук, професор

Хижняк І. А.

Підпис І. А. Хижняк засвідчую:
Начальник відділу кадрів
Державного вищого навчального закладу
«Донбаський державний педагогічний університет»

Є. С. Сілін